

Καινοδιαθηκικές μαρτυρίες γιὰ μιὰ θεολογία τῶν θρησκειῶν

ΠΑΥΛΟΥ Δ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ*

Στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 ὁ Δημήτριος Τρακατέλλης, νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικής, σὲ ἓνα δοκίμιο ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐξαιρετικὴ ὀξύδερκεια, ἔθεσε τοὺς ἐξῆς προβληματισμούς: «Ἦμπορεῖ ἡ θεολογία νὰ γίνῃ περισσότερο καὶ οὐσιαστικώτερον ἀνθρωπολογικὴ; Ἦμπορεῖ νὰ ρίψῃ φῶς καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὴν σκέψιν καὶ νὰ γονιμοποιήσῃ τὸν πόνον καὶ τὸ πάθος διὰ τὸν ἄνθρωπον; Καὶ ἂν ναί, πῶς θὰ γίνῃ αὐτό;»¹.

Ἡ θεολογία μὲ ἐπίκεντρο τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ ζητούμενο κεφαλαιώδους σημασίας. Ἄλλωστε ἡ θεολογία καθαρτὴ δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸ ἀλλὰ «εἶναι πάντοτε ὁδός»². Μολονότι ὁ ὅρος «θεολογία» συχνὰ νοεῖται μὲ τὴν ἔννοια ποὺ πρῶτος ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας τῆς προσέδωσε, δηλαδὴ ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, θὰ πρέπει νὰ καταστῆ σαφὲς ὅτι δύναται νὰ ἔχει μιὰ πιὸ συμπεριληπτικὴ νοηματοδότηση.

Ἡ θεολογία τῶν θρησκειῶν διαπερνᾷ τὰ παραδοσιακὰ τεῖχη τῶν θρησκειῶν καὶ ἐστιάζει στὸ σωτηριῶδες ἔργο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο χωρὶς ὅμως τὰ σιδηροφρακτὰ ὄρια ποὺ ἔχουν τεθεῖ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τῶν θρησκειῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ὁρθόδοξη προσέγγιση τοῦ θέματος, πρόκειται γιὰ τὴ συνάντηση, τὸν διάλογο καὶ τὴν κριτικὴ τοποθέτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων θρησκευμάτων³. Ἐκ τῶν πραγμάτων γίνεται φανερὸ

* Ὁ Παῦλος Βασιλείαδης εἶναι ἐκπαιδευτικὸς καὶ μεταπτυχιακὸς ἐρευνητὴς (ΑΠΘ) στὸ χῶρο τῶν Βιβλικῶν σπουδῶν.

1. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Χ. ΤΡΑΚΑΤΕΛΛΗΣ, *Ἡ θεολογία μας χθὲς καὶ αὐριον*, Ἀθήνα 1962, ὅπως ἀναδημοσιεύτηκε στὸ ἔργο τῆς ΔΗΜΗΤΡΑΣ Α. ΚΟΥΚΟΥΡΑ, *Εἰσαγωγή στὴ θεολογία*, Θεσσαλονίκη: Κορν. Σφακιανᾶκη 2005, σσ. 128, 129.

2. ΔΗΜΗΤΡΑ Α. ΚΟΥΚΟΥΡΑ, *Εἰσαγωγή στὴ θεολογία*, Θεσσαλονίκη: Κορν. Σφακιανᾶκη 2005, σ. 86.

3. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐσχατολογικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀγιοπνευματικὸ ὑπόβαθρο τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ποὺ καθιστοῦν δυνατὴ τὴν κοινωνία τῶν χριστιανῶν

ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν κατεξοχὴν πρόκληση καὶ τὴν ἐπιτομὴ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας τοῦ 21ου αἰῶνα καὶ ἴσως τὸ κυρίαρχο αἴτημα τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη (ΚΔ) ἐκθέτει τὸ σωτηριῶδες ἔργο τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος Λόγος, εἰσέρχεται στὴν σφαῖρα τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας. Καθὼς «*ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν*» (Ἰω. 1:4), ἡ ἀνθρωπότητα ἀποκτᾶ τὴ δυνατότητα θεϊκῆς σωτηρίας καὶ τὴν ἐλπίδα γιὰ μετάβαση στὴν «*ὄντως ζωὴ*» (Α΄ Τιμ. 6:19). Ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ «*τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον*» (Ἰω. 1:9). Ἡ σωτηρία διαχέεται σὲ κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξη, καθὼς Αὐτὸς «*ἐστὶν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου*» (Ἰω. 4:42). Στὸ ἄγγελμα τῆς Πεντηκοστῆς τονίζεται σαφῶς ὅτι «*οὐκ ἔστιν προσωπολήμπτης ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστὶν*» (Πράξ. 10:34, 35). Μάλιστα, αὐτὴ ἡ δωρεὰ τῆς θείας χάριτος ὑπερβαίνει ὄχι μόνον τὸν τόπο ἀλλὰ καὶ τὸ χρόνο: ὁ ἀναστημένος Χριστὸς, ὡς νέος Ἀδάμ, στρέφεται στοὺς νεκροὺς ποὺ βρίσκονται στὸν Ἄδη «*γιὰ νὰ λυτρώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴν ὑποδούλωση στὸ θάνατο καὶ τὶς ἀντιθέες δυνάμεις*»⁴. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ σωτηρία καθίσταται διαθέσιμη πρὸς «*πάντας*» – καὶ στοὺς «*πρὸ νόμου*» καὶ στοὺς «*ἐκτὸς νόμου*» «*προκεκοιμημένους νεκρούς*»⁵.

Οἱ Ἰουδαῖοι μέσῳ τῆς μωσαϊκῆς διαθήκης καὶ τῆς ἀβραμαϊαίας εὐλογίας εἶχαν τὴν εὐκαιρία ὡς ἔθνος νὰ ἀποτελέσουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ «*βασιλείον ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον*» (Ἐξ. 19:6) καὶ κατὰ συνέπεια νὰ ἀποτελέσουν εὐλο-

στιανῶν μὲ τὸν Θεὸ καὶ τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους καὶ μὲ ὅλη τὴν κτιστὴ δημιουργία, βλέπε τὴν εἰσήγηση τοῦ ΠΕΤΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, «Ἡ ἔσχατολογικὴ κατανόηση τῆς Ἐκκλησίας στὴ σκέψη τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου» στὸ Διεθνὲς συνέδριο μὲ θέμα «Ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας: Πρόσωπο, Εὐχαριστία καὶ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ σὲ ὀρθόδοξη καὶ οἰκουμενικὴ προοπτικὴ», στὸ Βόλο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2011 (στὰ ὑπὸ ἔκδοση πρακτικά, ἀνακτηθὲν ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴ ἰστοσελίδα τοῦ καθηγητῆ [http://www.academia.edu/2038098/_he_eschatological_Understanding_of_the_Church_in_the_Thought_of_Metropolitan_of_Pergamon_John_Zioulas_\(15.6.2013\)](http://www.academia.edu/2038098/_he_eschatological_Understanding_of_the_Church_in_the_Thought_of_Metropolitan_of_Pergamon_John_Zioulas_(15.6.2013))).

4. Σύμφωνα μὲ τὴν παραδοσιακὴ ἐρμηνεία, ἡ ἀναφορὰ τοῦ Α΄ Πε. 3:19-20, ἡ ὁποία περιγράφεται ὡς ἡ «εἰς Ἄδου κάθοδος», τονίζει τὴν «καθολικότητα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας» καὶ τὴν «ἥττα τῶν ἀντιθέων δυνάμεων στὸ ἴδιο τὸ ὄχυρό τους, στὸν Ἄδη». Ὑπογραμμίζει τὴ ζωοποίηση «παγγενεοῦ τοῦ Ἀδάμ» κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία (ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΤΟΠΙΑΝΝΟΣ, *Πρώτῃ Ἐπιστολῇ Πέτρου*, Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Π. Πουρναρά, 2003, σσ. 348, 349, 357-359).

5. ΚΛΗΜΗΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ, *Στρωματεῖς* 6.

για για όλα τα «τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (Γεν. 18:18· 22:18). Ἐντούτοις, ὅπως φανερώ-
νει ἡ ἱστορική ἀφήγηση πού καταγράφεται στήν ΚΔ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «εἰς τὰ
ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον» (Ἰω. 1:11). Ἔτσι, ἡ θεϊκὴ πρόνοια
διάνοιξε τὴν προοπτικὴ σωτηρίας σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, «εἰς πάντας τοὺς πιστεύο-
ντας» (Ρω. 3:22). Οὔτε ἡ φυλετικὴ καταγωγή οὔτε ἡ θρησκευτικὴ νομοταξία
μποροῦσε πλέον νὰ ἀποτελέσει τείχος πού ἀπέκλειε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν κα-
ταλλαγὴ μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὴ σωτηρία του. Ἡ ἀγιοπνευματικὴ ἐμπειρία τῆς Πε-
ντηκοστῆς κατέστησε σαφές ὅτι ἡ συνάξιη σὲ Ἐκκλησία, ἡ συμμετοχὴ στὸ σῶμα
τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀνοιχτὴ στὸν καθένα ἄνθρωπο πού θὰ δεχόταν τὴ χάριη καὶ
τὴν ἀλήθεια διὰ μέσου Αὐτοῦ (Ἰω. 1:17). Αὐτὴ ἀποτελεῖ μίαν πολὺτιμη παρακα-
ταθήκη γιὰ τὴ χριστιανικὴ Ἐκκλησία⁶, ἡ ὁποία ὀφείλει νὰ ἀπεργάζεται πρὸς
τὴν προοπτικὴ τῆς «παγκόσμιας κοινωνίας ἀγάπης»⁷.

Ἡ ἱστορία τῆς ΚΔ εἶναι μίαν ἱστορία πλάτυνσης, ὄχι περιορισμοῦ, μίαν ἱστο-
ρία ἀνοίγματος, ὄχι ἀπομόνωσης. Ὁ Ἰησοῦς ἔσπασε κατεστημένες θρησκευ-
τικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις πού εἶχαν καθιζάνει ἐπάνω στὸ λόγο τοῦ Θε-
οῦ καὶ τὸν καθιστοῦσαν οὐσιαστικὰ ἄκυρο (Ματθ. 15:6β). Ὁ θρησκευτικὸς
αὐτισμὸς καὶ ὁ ἐθνικὸς μονισμὸς τῶν Ἰουδαίων διαλύθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ ἔργα
καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κλήση ὅλων τῶν ἀνθρώπων σὲ ἐλευθερία καὶ σὲ
ἀγάπη ἦταν γεγονός – ἓνα ἄνευ προηγουμένου γεγονός⁸.

6. Ὁ κίνδυνος παραμένει καὶ σήμερα ἀναφορικά μὲ τὴν Ἐκκλησία. Σύμφωνα μὲ τὸν καθη-
γητὴ ΠΕΤΡΟ ΒΑΣΙΛΕΙΔΗ, «ἀπὸ τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἀντανάκλαση τῆς
εἰκόνας ἐνὸς ἐκκοσμικευμένου ἐπίγειου ὀργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος στηρίζεται στὴν ἐξουσία, τὴν κυ-
ριαρχία, τὴν ἱεραρχικὴ δομὴ κ.λπ., ἀλλὰ τῆς κενωτικῆς εἰκόνας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία βα-
σιλεύει στὴν ἀγάπη καὶ τὴν κοινωνία» (Ἡ Ὁρθοδοξία στὸ σταυροδρόμι, Θεσσαλονίκη: Παρα-
τηρητῆς 1992, σ. 200). Παρόμοια, ἡ ἐμμονὴ στὴν προσκόλληση στὴν «παράδοση» ἀποτελεῖ σημα-
νικὸ ἀνασταλτικὸ παράγοντα εὐρύτερης θεώρησης πρὸς μίαν θεολογία τῶν θρησκείων. Κατά-
λληλα ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΤΡΟΥ: «[Ἡ θεολογία] εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ κινη-
θεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ στενότητα τοῦ κόσμου τῆς παράδοσης καὶ τῶν δομῶν του. Ὁ σύγχρονος κόσμος
ἀπαιτεῖ μίαν συνολικὴ θεώρηση πού δὲν μπορεῖ νὰ προσφερθεῖ ἀπὸ τὴν παράδοση» («Ἀλλαγὴ πα-
ραδείγματος στὴ Θεολογία: Μία ἀναφορά», *Καθ' Ὁδόν*, τεύχ. 13, Δεκέμβριος 1997, σ. 21).

7. «Πρὸς παγκόσμια κοινότητα. Δυνατότητες καὶ εὐθύνες. Μία ὀρθόδοξη ἀποψη», εἰσήγη-
ση τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας Ἀναστασίου (Γιαννουλάτου) στὴ Διεθνή Διαθρησκειακὴ
Διάσκεψη, πού πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 17-27 Ἀπριλίου 1974 στὸ Κολόμπο τῆς Σρι Λάνκα, μὲ
θέμα «Πρὸς μίαν παγκόσμια κοινότητα: Δυνατότητες καὶ εὐθύνες γιὰ μίαν ζωὴ ἀπὸ κοινοῦ»
[Towards world community: Resources and responsibilities for living together].

8. Μία θαυμάσια προσέγγιση σὲ αὐτὴ τὴν ὀπτικὴ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης κάνει ὁ μακαρι-
στὸς π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, ὡς ἔξης: «Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη εἶναι ἡ «δυνατὴ ἀδυνατότητα» νὰ

Αυτή ή νέα πραγματικότητα σκιαγραφείται στην ΚΔ σέ ένα πλήθος συμβάτων. Πολλά από αυτά είναι πολύ γνωστά και οικεία· εκεί ακριβώς καρδοκεί ό κίνδυνος νά προσπεραστούν και νά διαφύγουν τής προσοχής του αναγνώστη. Ἐξέτάσουμε πιό αναλυτικά όρισμένα μόνον από αυτά, ελλημμένα αποκλειστικά από τὰ 4 Εὐαγγέλια, τὰ όποια καλύπτουν κατά τὸ δυνατὸν όλους τούς τύπους τής εὐαγγελικῆς παράδοσης (Πηγή τῶν Λογίων, Μάρκεια παράδοση, Ἰωάννεια παράδοση, καθὼς και τὶς ιδιαίτερες πηγές του Ματθαίου και Λουκά (Μ και L)⁹ και ἄς τὰ ἀφήσουμε νά μᾶς διαφωτίσουν ὑπό τὸ πρῶμα αὐτῶν πού προαναφέρθηκαν.

α. *Ἡ προσκύνηση τῶν μάγων (Ματ. 2:1-12).* Στὴν ἀφήγηση του Ματθαίου, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἐμφανίζεται ἐμφατικά ὡς δαβιδικός ἀπόγονος, οἱ Μάγοι παρουσιάζονται ὡς Ἐθνικοὶ πού ἔλαβαν ἀποκάλυψη ἀπὸ τὴ φύση, ἀπὸ ἓνα ἀστέρι. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, λοιπόν, ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἀναγνώριση του ἐπὶ μακρὸν ἀναμενόμενου Μεσσία γίνεται ὄχι ἀπὸ ἓνα μέλος του περιούσιου λαοῦ του Θεοῦ ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλοεθνείς. Αὐτὸ τὸ μοτίβο τής ἀναγνώρισης του Ἰησοῦ ὡς του Σωτῆρα Χριστοῦ ἀπὸ μὴ Ἰσραηλίτες κατά τὴ διάρκεια τής ἐπίγειας ζωῆς Του ἐπαναλαμβάνεται σέ ἀρκετὲς περιπτώσεις μέσα στὰ Εὐαγγέλια, μολοντί ἡ ἀποστολή εὐαγγελισμοῦ ὄλων τῶν ἐθνῶν δίνεται μετὰ τὴν ἀνάστασή Του (Ματθ. 28:19, 20). Αὐτὴ ἡ ἀναγνώριση δὲν γίνεται μέσω ἐπιβολῆς ἢ καταναγκαστικά ἀλλὰ αὐτοβούλως, μὲ ἓναν ὀρίζοντα πανανθρώπινης εἰρήνης και ἀγάπης.

β. *Ὁ διάλογος μὲ τὴν Σαμαρείτισσα (Ἰω. 4:4-42).* Ὁ Ἰησοῦς, μέσα στὰ πλαίσια τής διακονίας του, περνάει μέσα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια. Ἡ διέλευσή του, ὄμως, δὲν εἶναι ὅπως τῶν ὑπόλοιπων Ἰουδαίων, οἱ όποιοι συνήθως δὲν ἔκαναν

βλέπω τὸ Χριστὸ στὸ πρόσωπο κάθε ἀνθρώπου, όποιοσδήποτε κι ἂν εἶναι αὐτός, και τὸν όποιο ὁ Θεός, μέσα στὸ αἰώνιο και μυστηριώδες σχέδιό Του, ἔχει ἀποφασίσει νά φέρει μέσα στὴ ζωή μου ἔστω και γιὰ λίγες στιγμές· νά τὸν φέρει κοντά μου, ὄχι σὰν μία εὐκαιρία γιὰ «καλὴ πράξη» ἢ γιὰ ἐξάσκηση τής φιλανθρωπίας μου, ἀλλὰ σὰν ἀρχὴ μίας ἀδιάκοπης συντροφιάς μέσα στὸν ἴδιο τὸ Θεό» (*Μεγάλὴ Σαρακοστή: Πορεία πρὸς τὸ Πάσχα*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας, ⁴1989/1981, σ. 29).

9. Αναμφίβολα ὑπάρχουν και χωρία στὰ όποια, ὑπό όρισμένες ἐρμηνευτικὲς προϋποθέσεις, μπορεῖ νά θεμελιωθεῖ ἓνα εἶδος «ἀποκλειστικότητας» τής σωτηρίας. Ὅπως ὅποτε γιὰ τὴν ὀριοθέτηση μίας Ὄρθόδοξης θεολογίας τῶν θρησκειαῶν ἀπαιτεῖται μία συνολικὴ ἀποτίμηση τόσο τής βιβλικῆς ὄσο και τής μεταγενέστερης ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας. Κάτι τέτοιο ὄμως ἐκφεύγει τῶν ὀρίων τής παρουσίας μελέτης. Γιὰ τὸ εὔρος του σωτηριώδους ἔργου του Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπο, βλέπε ἸΩΑΝΝΗ ΚΑΡΜΠΗ, «Ἡ σωτηρία τῶν ἐκτὸς τής Ἐκκλησίας ἀνθρώπων του Θεοῦ», *Πρακτικά τής Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 29 Δεκ. 1981, σσ. 391-434.

καμία στάση στὰ ἐδάφη πού κατοικοῦνταν ἀπὸ ἐκείνους πού ὀνόμαζαν περιφρονητικά «Χουθαίους». Ἄν καὶ ἡ Σαμάρεια δὲν ἦταν μεταξὺ τῶν περιοχῶν πού σκόπευε νὰ κηρύξει (Ματθ. 10:5, 6) καὶ μολονότι δὲν θεωροῦνταν ἀξιότιμο ἓνας δάσκαλος νὰ μιλάει δημόσια μὲ μία γυναῖκα, ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρία ὅταν τὸν πλησίασε μία Σαμαρείτισσα. Ἡ ἴδια ἡ γυναῖκα φέρνει αὐτὴ τὴν κατάσταση ἐχθρότητας στὸ προσκῆνιο λέγοντας: «*Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὦν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς γυναικὸς Σαμαρίτιδος οὔσης; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις*» (Ἰω. 4:9). Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀποδέχτηκε τὰ δεσμὰ τῶν φυλετικῶν, τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν προκαταλήψεων ἀλλὰ ἔδωσε ἄμεσα καὶ γενναϊόδωρα ὅ,τι καλύτερο εἶχε – τὴ διδασχὴ του γιὰ λατρεία ἀποδεκτή ἀπὸ τὸν οὐράνιο Πατέρα. Μάλιστα, μὲ εὐγλωττο τρόπο προσπερνάει καὶ δείχνει ὅτι ἀνήκουν στὸ παρελθὸν τὰ κρατοῦντα λατρευτικὰ στερεότυπα περὶ σωτηρίας καὶ στρέφει τὴν προσοχὴ στὴ λατρεία «*ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ*» (Ἰω. 4:23). Εἶναι σαφὲς ὅτι δὲν εἶναι ἡ φυλετικὴ καταγωγὴ καὶ τὰ θρησκευτικὰ στεγανὰ ἐκεῖνα πού ὀρίζουν τοὺς ἀληθινούς προσκυνητὲς τοῦ Θεοῦ. Ἡ δράση καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ὀδήγησαν τοὺς Σαμαρεῖτες συμπατριῶτες τῆς γυναίκας νὰ ἀναφωνήσουν: «*Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου*» (Ἰω 4:42).

γ. *Διάλογος μὲ τὴ Συροφοίνισσα (Χανααῖα) [Ματθ. 15:21-28=Μάρκ. 7:24-30]*. Ἡ μὴ Ἰσραηλίτισσα γυναῖκα ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνας κραύγαζε γιὰ νὰ τὴ βοηθήσει ὁ Ἰησοῦς στὸ πρόβλημα τῆς δαιμονισμένης κόρης τῆς. Ἄλλωστε δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού θὰ βοηθοῦσε ὁ Χριστὸς ἓνα ἄτομο πού δὲν ἦταν ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς – λίγο καιρὸ προηγουμένως εἶχε θεραπεύσει τὸν δοῦλο τοῦ μὴ Ἰουδαίου ἐκατόνταρχου (ἀπὸ τὴν ἀρχαιότερη παράδοση τῆς Πηγῆς τῶν Λογίων Ματθ. 8:5-13.=Λουκ. 7:1-10)¹⁰. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἀναγνώρισε τὴ δαβιδικὴ καταγωγὴ του καὶ κατὰ συνέπεια τὴ μεσσιανικότητά του – μάλιστα τὸν ἀποκάλεσε “Κύριο”, ἡ μοναδικὴ φορὰ πού ἀποδίδεται στὸν Ἰησοῦ αὐτὸς ὁ τίτλος μέσα στὸ εὐαγγέλιο κατὰ τὸν Μάρκο. Αὐτὴ ἡ πρόθυμη ἀναγνώριση ἀπὸ μία Ἐθνικὴ, μία παγανίστρια ἢ ὅποια ἦταν ἀπόγονος ἀρχαίων ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ἔρχεται σὲ ὄξεια ἀντίθεση μὲ τὴν ἀπόρριψη τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν νομοδιδασκάλων, κατὰ σάρκα παιδιῶν τοῦ Ἀβραάμ, πού μόλις προηγήθηκε (Ματθ. 15:1-20). Ὁ Ἰησοῦς διασαφήνισε ὅτι ἡ καρδιά, ἡ ἔδρα τῶν

10. Βλέπε σχετικὴ ἀνάλυση τῆς ταυτότητας ἀλλὰ καὶ γενικότερα τοῦ περιστατικοῦ, στὸ D. A. CARSON, *The Expositor's Bible Commentary: Matthew* (τόμ. 8), Grand Rapids, MI: Zondervan, 1984, σσ. 199-203.

ἐνδόμυχων κινήτρων, μπορεί νὰ μολύνει πραγματικά τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι αὐτὰ πού οἱ ἀνθρωποποίητες παραδόσεις ἀπορρίπτουν τυπολατρικά ὡς ἀκάθαρτα (Μάρκ. 7:1-23). Μάλιστα, ἡ θαυματουργικὴ θεραπεία τοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶναι μόνο ὅτι γίνεται πρὸς μία ἄλλοεθνή ἀλλὰ καὶ ὅτι γίνεται σὲ μία εἰδωλολατρικὴ περιοχὴ (πρβλ. Ματθ. 4:24-25· 8:5-13). Ὁ Ἰησοῦς φιλεῦσπλαχνα διαθέτει τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἕναν «ἄνθρωπο εὐδοκίας» (Λουκ. 2:14) ὁ ὁποῖος, μολοντί εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ διαθήκη τοῦ Νόμου καὶ πρὶν ἀκόμη γίνεαι διαθέσιμη ἢ προοπτικὴ τῆς Βασιλείας στοὺς Ἴθνηκούς, τὰ διεκδικεῖ καὶ δὲν ἀποδέχεται κάποιον ἀποκλεισμό τῆς ἀπὸ τὰ ὀφέλη τῆς Βασιλείας.

δ. *Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη* (Λουκ. 10:29-37). Στὸ ἐρώτημα τοῦ νομοδιδάσκαλου σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ἀπόκτησης τῆς αἰώνιας ζωῆς, ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀπαντᾷ μὲ περισσότερους νόμους. Ὁ Νόμος περιεῖχε τὴν οὐσία τῆς ἀπάντησης στὸ ἐρώτημά του. Τὸ ζητούμενο εἶναι ὄχι ἕνας νομικιστικὸς τυπικισμὸς πού ἀπαιτεῖ ὑπακοὴν σὲ κανόνες ἀλλὰ ἡ σύλληψη τοῦ βαθύτερου νοήματος τῶν θεϊκῶν νόμων. Τὸ κριτήριον ἐπιτυχίας τῆς πορείας ἑνὸς ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἔμπρακτὴ ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης στὴν πορεία τῆς ζωῆς του καὶ ὄχι τὰ λόγια πού ἀποδεικνύονται μάταια μεγαλορρημοσύνη. Ἡ μορφὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη πού περιθάλλει τὸν ἀνήμπορο καὶ τραυματισμένο Ἰουδαῖο τὸ ἀπέδειξε αὐτὸ στὴν παραβολὴ πού ἀφηγήθηκε ὁ Ἰησοῦς ὡς ἀπάντηση. Μολοντί ἡ πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ εἶδε τὸν Σαμαρείτη ὡς τύπο τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ πανδοχεῖο ὡς τὴν ἐκκλησία, αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία ἀποτελεῖ ὑπερβολικὴ ἀλληγορία καὶ προσδίδει διαφορετικὸ νόημα στὴν παραβολὴ ἀπ' ὅ,τι εἶχε γιὰ τοὺς ἀρχικοὺς ἀκροατῆς τῆς. Ὁ Ἰησοῦς μὲ δηκτικὸ τρόπο ἔκανε ἀναφορὰ στὴν ἄσπλαχνη στάση ἑνὸς ἱερέα καὶ ἑνὸς Λευίτη –αὐτῶν πού εἶχαν στὰ χέρια τοὺς τὸν Νόμο τοῦ Μωσῆ καὶ οἱ ὁποῖοι ἦταν κατ' ἐξοχίαν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐφαρμογὴ του. Ἀπέτυχαν οἰκτρὰ παρὰ τὰ ὑψηλὰ ὀφίκια πού κατεῖχαν στὴν ἱερατικὴ ἱεραρχία πού ὑπηρετοῦσε στὸ κέντρο τῆς λατρείας– στὸν ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ. Μέσα στὰ πλαίσια τῆς σύγχρονης προβληματικῆς, ὀφείλουμε νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἔντιμα πρὸς τὴν συνείδησή μας: Θὰ ἐπιτρέψουμε νὰ ἐπικαλυφθεῖ ἡ χριστιανικὴ μας ταυτότητα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ, τὴ γλωσσικὴ ἢ τὴν πολιτισμικὴ μας ταυτότητα ὅταν νιώθουμε τὸν «ξένο» πολὺ κοντὰ μας¹¹;

11. Ἡ καθηγήτρια Νίκη Παπαγεωργίου θέτει κατάλληλα τὸν προβληματισμὸ αὐτό: «Τὸ γνωστὸ ἐρώτημα “τίς ἐστίν μου ὁ πλησίον” (Λουκ. 10, 25-37) τίθεται μὲ ἰδιαίτερη ἐνάργεια στὴν ἐποχὴ μας. Πολλὲς φορὲς θεωροῦμε ὅτι συνέβη κάποτε στὴν Ἰουδαία, ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους, τοὺς

ε. Ἡ “*Magna Carta*” τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ματθ. 25:31-46). Τρεῖς μέρες πρὶν τὸν σταυρικό του θάνατο, ὁ Ἰησοῦς κατέστησε σαφές ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποτελεῖ ἀποκλειστικό κριτήριο κατὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Ὅπως σχολιάζει ὁ καθηγητὴς Π. Βασιλειάδης, «ἐκείνο πὺ εἶναι πῶς σημαντικό στὴ διήγηση αὐτὴ εἶναι πὺς δὲ γίνεται καθόλου ἀναφορὰ στὴν πίστη ὡς προϋπόθεση τῆς σωτηρίας, οὔτε σὲ ὅποιεσδήποτε θρησκευτικὲς ὑποχρεώσεις καὶ καθήκοντα πρὸς τὸ Θεό»¹². Δὲν γίνεται καμία ἀναφορὰ σὲ προϋποθέσεις ὅπως τὸ καθήκον ἢ ἡ ὑποχρέωση – ἀκόμη καὶ θρησκευτικὲς μὲ τὴ στενὴ ἔννοια. Οἱ πράξεις ἀγάπης πὺ περιγράφει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπερβαίνουν δραματικά κάθε εἶδος θρησκευτικῶν ἢ ὁμολογιακῶν ὁρίων. Δὲν εἶναι κάποιο καθίδρυμα πὺ παράσχει τὴ γεμάτη ἔλεος βοήθεια ἀλλὰ ὁ καθένας πὺ ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι χριστιανὸς ἐνεργεῖ μὲ συμπόνια γιὰ τὸν συνάνθρωπό του, ἢ ὁποία ὑποκινεῖται ἀπὸ ἀπροϋπόθετη ἀγάπη. Ὁ ἀποδέκτης αὐτῆς τῆς καλοσύνης ἀποκαλεῖται «ἀδελφός» τοῦ Κυρίου, «ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 25:40). Ἐκείνοι πὺ ἀπορρίπτονται σὲ αὐτὸ τὸ σκηνικό τοῦ ἐσχατολογικοῦ δικαστηρίου εἶναι ἐκείνοι πὺ ἀπέτυχαν νὰ «δοῦν» τὸν Ἰησοῦ στὸ πρόσωπο τῶν ἀπόκληρων αὐτῆς τῆς ζωῆς, στὸ πρόσωπο τῶν “πῶ μικρῶν” τῆς κοινωνίας. Εἶναι ἐκείνοι πὺ εἶδαν τὴν ἀνάγκη τοῦ συνανθρώπου τους μὲ τὰ φυσικά τους μάτια ἀλλὰ δὲν τὴν ἀντιλήφθηκαν μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους ὡστε νὰ συνεισφέρουν ἔμπρακτα στὴν κάλυψη τῆς – ὄχι μόνον μὲ λόγια (Ματθ. 25:44). Τὸ δῶρο τῆς ζωῆς προσφέρεται σὲ ἐκείνους πὺ εἶδαν, ἀντιλήφθηκαν καὶ ἐνήργησαν ἀνάλογα πρὸς τοὺς ἀβοήθητους συνανθρώπους τους.

Συμπερασματικά, ἐρωτήματα τοῦ τύπου: «πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι;» ἢ

Σαμαρεῖτες, καὶ παραμένουμε πρόθυμοι ἀκροατὲς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τῆς Κυριακῆς. Ἀντίθετα, στὴν πράξη, ὅταν ὁ ξένος εἶναι κοντὰ μας, ἐνεργοποιοῦνται διάφορα ἀνταντασιακά, κάθε ἄλλο παρὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ προβάλλονται ἀνασφάλειες καὶ φοβίες κάθε εἶδους: φοβίες γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς πολιτισμικῆς μας ταυτότητας, φοβίες γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος, τοῦ ἔθνους, ἢ τοῦ γένους. Ἡ χριστιανικὴ - ἐκκλησιαστικὴ μας ταυτότητα ἐπικαλύπτεται ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ, τὴ γλωσσικὴ, τὴν πολιτισμικὴ. Δὲν λειτουργοῦμε ὡς ἐκκλησιαστικὸ ἀλλὰ ὡς ἐθνικὸ σῶμα». («Μετανάστες: Κοινωνικὲς καὶ Θεολογικὲς διαστάσεις» στὸ *Ξενοφοβία καὶ Φιλαδελφία κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου*, (Βέροια, 26-28 Ἰουνίου 2008), Βέροια 2008, σσ. 241-254).

12. ΠΕΤΡΟΣ Β. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, *Ἡ Ὁρθοδοξία στὸ σταυροδρόμι*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητῆς 1992, σσ. 201, 202.

«τίς ἐστίν μου πλησίον», ἔχουν πανανθρώπινο ὄριζοντα καὶ ἀφοροῦν τὸν πυρῆνα τῆς θεολογίας τῶν θρησκειῶν. Ἡ διακονία πρὸς τὸν συνάνθρωπο, ποὺ εἶναι σὲ ἀνάγκη καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι τόσο διαφορετικὸς ἐθνικά, θρησκευτικά ἢ κοινωνικά, ἀποτελεῖ πρόκληση. Ἡ ἐπιτυχὴς ἀνταπόκριση σὲ αὐτὴν σημαίνει τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἀναφορικὰ μὲ τὸ θεμελιῶδες μήνυμα ποὺ ἔφερε ὁ Χριστὸς στὴ γῆ: ἀγάπη χωρὶς προϋποθέσεις.

Ἄν στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐμοιάζαν ρηξικέλευθες καὶ προκλητικὲς οἱ ιδέες αὐτές, σήμερα δὲν ἰσχύει κάτι λιγότερο. Ὁ κόσμος ποὺ ζοῦμε ἔχει ἀνάγκη τὴν ἀγάπη ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Ἡ διευρυμένη ὀπτική ποὺ δίνει ἡ ΚΔ στὴν ἔννοια τοῦ «πλησίον» ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκη μας προβάλλεται σὲ ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς ἀνθρώπινης δράσης. Ὁ χριστιανὸς ἀνήκει σὲ μίαν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα ἢ ὁποῖα ἔχει ὡς σκοπὸ τῆς τὴν ἔμπρακτη ἐκδήλωση ἀγάπης πρὸς κάθε κατεύθυνση (Ἰω. 13:34-35). Μία θεολογία τῶν θρησκειῶν ὀφείλει νὰ συγκεφαλαιῶναι δημιουργικὰ τὸν πυρῆνα τῆς ἀγάπης καὶ τὶς ποικίλες ἐκφάνσεις τῆς ὅχι μὲ κενὸς βερμπαλισμὸς ἀλλὰ μὲ ἔμπρακτη ἐκδήλωση ἀγάπης πρὸς τὸν κάθε «πλησίον».